

jednoduchých zásahů

Ing. arch. Gabriela Blažková
Školitel: doc. Ing. arch. Havlíš Karel
Ústav navrhování V, FA VUT Brno

Článek představuje některé projekty realizované v zahraničí, které zdůrazňují potřebu revitalizace parciálními zásahy. Představen je systém LQC (Lighter, Quicker, Cheaper) a japonský projekt "Machinoeki" - „The Human Stations“, rámcově dva další japonské projekty.

Klíčová slova: veřejné prostory, LQC, Lighter, Quicker, Cheaper, Japonsko, Machinoeki

Effort to Vitalize Public Spaces Using Simple Interventions

The article presents some of foreign projects, which emphasize the need of revitalization through the partial interventions. The project LQC (Lighter, Quicker, Cheaper) and Japanese project "Machinoeki" - „The Human Stations“ is introduced, and two other Japanese projects in general.

Keywords: public spaces, LQC, Lighter, Quicker, Cheaper, Japan, Machinoeki

1 Pohled do historie

Již v dávné minulosti byly veřejné prostory koncipovány na základě potřeb člověka. Ten byl měřítkem pro formování náměstí, ulic. Příkladem nám můžou být středověká města, plná křivolakých uliček, náměstí, která nejsou příliš rozlehlá. V období renesance dochází mnohdy k přísné geometrizaci půdorysu města. V 19. století se objevují výrazné zásahy v centrech měst – velkolepé bulváry, lidé se stěhují do měst. Postupně jsou ovládána průmyslem a železnicí. Ve druhé polovině 20. století se stávají určujícím elementem ve městě auta. Pěší ustupují automobilové dopravě. Města se formují s ohledem na dopravní prostředek – auto. S tímto problémem se potýkají dnešní města vůbec nejvýrazněji. A od té doby se tímto tématem začali zabývat odborníci, kteří vyslovili myšlenky, které více či méně, platí dodnes.

Ústředním elementem ve městě je člověk. Města jsou tu pro lidi. K problému automobilizace se přidává problém odlivu rezidentů do okrajových částí, vysoké

nájmy v centru – z centra mizí funkce bydlení a mnohdy i kvalitní obchodní a relaxační prvky, které přitahují lidi.

Z důvodů špatného fungování měst, vznikají různé strategie, jak je oživit. Některým místům stačí malá revitalizace, jiné potřebují dlouhodobý plán, jak s prostorem naložit. V poslední době se objevují spíše „metody bodových zásahů“, které svým působením zlepši situaci v daném místě a tento počín pak dále pozitivně ovlivní okolí. Ráda bych v tomto příspěvku referovala o některých činnostech, které se během několika posledních let objevily v zahraničí.

2 Organizace

Významnou roli na tomto poli hraje organizace Project for Public Spaces (PPS), která sídlí v New Yorku. S touto organizací již dlouhou dobu spolupracuje i Nadace Partnerství, která se u nás dlouhodobě věnuje problému veřejných prostranství. Nadace se této problematice věnuje v širokém spektru od diskuse s veřejností, vytvoření konceptu, návrhu, dotačních příspěvků až po osvětu - pořádání konferencí. Z minulého roku můžeme jmenovat mezinárodní konferenci Public Spaces – Living Places (16. 3. 2011, Praha), jejíž hlavním hostem byl dánský architekt Jan Gehl, který zde také představil svou nejnovější knihu *Cities for People*. Dále mezinárodní seminář Lidé – auta – prostory (6. 4. 2011, Brno) a seminář Města v pohybu (7. 4. 2011, Praha). Na jednom ze seminářů (Lidé – auta – prostory) vystoupila i americká urbanistka Elena Medison z PPS. Představila účastníkům již realizované projekty a taktéž vyslovila názor, že je důležité začít malými zásahy a tím postupně aktivovat úplný proces a velké změny.

3 LQC – nízko nákladové projekty

Velmi zajímavým způsobem revitalizace veřejných prostorů je přístup „LQC“, který propaguje PPS. [1] „LQC“ znamená „Lighter, Quicker, Cheaper“, česky „Snadněji, Rychleji, Levněji“. LQC charakterizuje místní rozvojovou strategii, díky níž vznikla již celá řada velmi úspěšných projektů veřejných prostorů. Přitažlivé je, že při malém riziku i nákladech vzniká nebo dochází k obnově veřejného prostoru na základě kreativity komunity. Cílem je rychlý zásah bez velkých finančních nákladů vedoucí ke zlepšení společenských vztahů a oživení daného místa. [2] Často se pracuje s nepotřebnými nebo zbytkovými materiály, které vznikají přímo v dané lokalitě. LQC může mít různé podoby, záleží na faktorech jakými jsou čas, peníze, výkony. Jednotlivé intervence mohou být vnímány jako prostředky vedoucí k trvalé změně. V podstatě jde o tři na sebe navazující fáze: „Vybavení a umění ve veřejném prostoru“, „Události a intervence“ vedoucí ke strategiím „Postupného rozvoje“, které směřují k dlouhodobé změně. PPS podporuje komunity, aby se zapojili do procesu LQC. Počítá se s účastí místních obyvatel (často také s členy radnice). Společně pak určují potenciální možnosti, partnery a schopnosti, kterými dané místo disponuje.

Příkladem může být dva roky starý, newyorský projekt „pop-up cafés“. [3] Oddělení dopravy ve spolupráci s místními restauracemi instalovali v prostorech parkovišť kavárny, aby vytvořili živý veřejný prostor. Projekt byl realizován s minimem kapitálu a času. Restaurace, které se chtěly do programu zapojit musely splnit určité konstrukční zásady, ale mohly utratit tolik málo peněz, kolik chtěly (průměr byl 10 000 amerických dolarů). Prostory musí být udržovány danou restaurací, otevřeny však širokému spektru veřejnosti nezávisle na tom, zda si zde něco kupí.

Pop-up café: “Sedněte si, zastavte se na chvíli, užívejte si!“. Zdroj: pps.org

4 Japonské snahy

4.1 “Machinoeki” - „The Human Stations“

Další zajímavý způsob zlepšení infrastruktury pro lidi pohybující se ve městě vyvinuli v Japonsku, kde veřejné prostory nemají totožnou historii jako evropská města. Tradiční japonská města nemají veřejná náměstí, města se zde formovali kolem královských paláců nebo vojenských hradů.

V rámci mezinárodní konference, pořádané v Zurichu v roce 2005, Hirokata Koike z Utsunomiya University [4] prezentoval projekt “Machinoeki”. Tento nový sociální experiment se začal v Japonsku rozvíjet asi kolem roku 2000. Jedná se o “společenství”, které by mohlo pomoci zlepšení situace v centrech japonských měst.

Dávno předtím než japonská centra měst ovládly automobily, byla chůze důležitým prostředkem k překonání vzdáleností. Lidé chodili pěšky, jak ve městech, tak mezi městy. Vyjímkou byla jízda na koni, ta ale složila především k transportu zboží a jako poštovní kurýr. Lidé na svých cestách potřebovali zázemí, proto tehdejší vláda zřídila „záchytné stanice“. Vznikly asi před 400 lety podél hlavních cest v intervalu kolem osmi kilometrů. Zpočátku byly primárně určeny pro kurýry a jezdce na koni. Cestující

zde mohli odpočívat, jíst, získat informace, případně přenocovat. Tyto stanice později formovali vznik měst, které se nazývaly v Japonštině „Shukuba“ („místo pro přenocování“). Později v 19. století ovládla Japonsko železnice a v druhé polovině 20. století automobilová doprava - stejně tak jako Evropu. Po válce klesl počet měst s veřejnou tramvajovou dopravou, někde byla později nahrazena metrem. V mnoha lokálních městech je celkově špatný systém veřejné dopravy a proto lidé raději použijí vlastní automobil.

Proces motorizace dal vzniknout stanicím podél cest a dálnic zvaných „Michinoeki“ („roadside station“), které našly inspiraci ve výše zmíněných „Shukuba“. Tyto zařízení mají tři funkce – odpočinkovou (parkování, toalety, odpočinkové místa - jsou zdarma, otevřena 24 hodin denně), informativní (předpověď počasí, informace o trase, nehodách) a funkci spolupráce na regionální úrovni (výměna informací v regionu i mezi nimi). Dále můžou zastávky disponovat sprchami, ubytováním, rezidenti můžou prodávat místní produkty nebo si otevřít restauraci. „Michinoeki“ jsou jmenovány vládou, primární funkcí je poskytnout odpočinkové místo a také podpořit místní turismus a obchod. Od roku 1993 do roku 2005 jich vzniklo více než 800 a rozšířily se také za hranice Japonska. Myšlenka a název „Michinoeki“ byli převzaty Světovou bankou k provedení podobných zařízení v rozvojových zemích. Primární cílem je zde hlavně sociální a rozvojová funkce. Pilotní studie byly realizovány v Číně a v Keni.

Z těchto „stanic u cest“ se vyvinuly výše zmíněné „Machinoeki“. Název je odvozen od „Eki“, což znamená stanice, „Machi“ je město, komunita („Michi“ = cesta). Jedná se tedy o „místa pro lidi“ umístěné ve městech a sloužící pěším, cyklistům nebo lidem využívajícím veřejnou dopravu. Výhodou je, že tato nařízení nutně nevyžadují zřízení nové budovy. Můžou být součástí muzea, školy, nemocnice, radnice i soukromého objektu. Poskytují čtyři funkce: 1.) odpočinek (místnost pro odpočinek, toalety – bez poplatku), 2.) předávání informací, které je poskytované návštěvníkům vedoucím stanice, 3.) vznik sociálních vazeb mezi návštěvníkem a místním obyvatelem a 4.) spolupráce a součinnost mezi ostatními „Machinoeki“. Základní požadavky pro započetí fungování stanice jsou: označení místa, volný prostor, který lze využít pro odpočinek, místní průvodci a lokální informace. Stanice nejsou konkurencí a můžou velmi dobře koexistovat s ostatními službami ve městě. Vytvořením sítě různých druhů a velikostí produkují synergický efekt – revitalizují centra měst, zvyšují spolupráci mezi regiony a zprostředkovávají výměnu informací mezi různými městy.

Na mezinárodní konferenci ve Vancouveru, pořádané v minulém roce [5], byly pozitivní výsledky „Machinoeki“ potvrzeny. V současné době se po celém Japonsku nachází 1600 těchto „zařízení“.

4.2 Další projekty

Velkým fenoménem je tzv. „Japonský Syndrom“ [5] – ubývá lidí v produktivním věku, populace rapidně stárne. Navíc Japonsko postihlo v únoru minulého roku zemětřesení a tsunami, které způsobily havárii jaderné elektrárny Fukushima.

Profesoři a studenti z Utsunomiya University představili ve Vancouveru další projekty, které se pokusili realizovat a které by v součinnosti s „Machinoeki“ mohly fungovat. Jeden z projektů si klade za cíl aktivovat seniory v centru města. Na universitě v Utsunomiya se tohoto úkolu chopila dobrovolnická skupina studentů. Jejich plán byl pomoci seniorům začít podnikat na hlavní ulici v centru města. Tato činnost by mohla dát starším lidem chuť do života a především také revitalizovat obchodní centrum města. Tento návrh získal první cenu v soutěži a byl sponzorován samotným městem. S podporou místní vlády a komunity bylo umožněno realizovat projekt bez přílišné byrokracie a účastníci získali zdarma prostor pro podnikání. Projekt se uskutečnil v minulém roce a iniciátoři doufají, že přinese zpět život do jejich města.

Dalším projektem ve městě Utsunomiya bylo přilákání rezidentů do centra ukázáním, že život v centru je příjemný. Vše se soustředilo hlavně na mladé lidi, protože v centrech v současné době žijí především starší lidé.

5 Závěr

To, co před třiceti lety pozoroval William H. Whyte ve své knize nebo filmovém dokumentu *Social Life of Small Urban Places* [6] nebo popsal Jan Gehl, ve své první knize *Life Between Buildings* [7], jsou myšlenky a hlavně fakta, která i po několika desetiletích stále platí. Lidé chtějí být součástí veřejného prostoru, chtějí si ho užívat a potřebují k tomu příznivé podmínky.

Na utváření těchto podmínek by spolu měli spolupracovat různí účastníci – od rezidentů, nadací podporující tuto činnost až po vedení města, které je v procesu důležitou součástí. Není třeba realizovat vše hned a ve velkém měřítku, ale postupně ovlivňovat malými zásahy větší a větší území.

V České republice se minulý rok objevil projekt *Městské zásahy*, z nichž některé návrhy měly také charakter malých, mnohdy i levných zlepšení. Bylo by přínosné, kdyby alespoň část těchto myšlenek byla za podpory vedení měst realizována. Bylo by škoda nechat je ležet „v šuplíku“.

6 Seznam použité literatury a pramenů

1. *Lighter, Quicker, Cheaper: Transform Your Public Spaces Now* – [online]. Dostupné na: <<http://www.pps.org/articles/lighter-quicker-cheaper/>> [cit. 2012-01-11]
2. REYNOLDS, Eric. Urban Space Management
3. *A Day in the Life of a Pop-Up Café* – [online]. Dostupné na: <<http://www.pps.org/blog/a-day-in-the-life-of-a-pop-up-cafe/>> [cit. 2012-01-11]
4. HIROTAKA, Koike – AKINORI, Morimoto – KEIKO, Yoshida – TAKAYUKI, Teshima. Machinoeki – A Challenge for Revitalizing Communities in Japan. In *Everyday Walking Culture. The VI International Walk21 Conference on Walking*. Zurich. Switzerland. 22th - 23th September 2006
5. YUJI, Jinnouchi – Hirotaka, Koike – Shinichi, Nemoto – Keiko, Yoshida. Challenges toward Revitalization of City Centers in Japan. In *Transforming the automobile city - walking steps up!, The XII International Walk21 Conference on Walking and Liveable Communities*. Vancouver. USA. 3Rd - 5th October 2011
6. *Social Life of Small Urban Places*. [film] Režie: H. Whyte, William. USA. 1988
7. GEHL, Jan. *Život mezi budovami: Užívání veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství. 1999. 202 s. ISBN 80-86517-09-8.